

Wiskunde: calculus en lineaire algebra

Examen Calculus juni 2016: oplossingen oefeningen deel 1 en 2

Reeks α_1

1. Bepaal de volgende limiet:

$$\lim_{x \rightarrow 1^+} \frac{\sqrt{2x}(x-1)}{|x-1|}$$

Oplossing

Voor $x > 1$ geldt $|x-1| = x-1$, zodat:

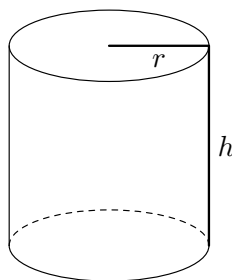
$$\begin{aligned} \lim_{x \rightarrow 1^+} \frac{\sqrt{2x}(x-1)}{|x-1|} &= \lim_{x \rightarrow 1^+} \frac{\sqrt{2x}(x-1)}{x-1} \\ &= \lim_{x \rightarrow 1^+} \frac{\sqrt{2x} \cancel{(x-1)}}{\cancel{x-1}} \\ &= \lim_{x \rightarrow 1^+} \sqrt{2x} = \sqrt{2} \end{aligned}$$

2. Wat zijn de afmetingen (straal, hoogte) van een cilindervormig blikje met een volume van 125 cm^3 als we de totale oppervlakte (cilindermantel, bodem, deksel) van het blikje zo klein mogelijk willen?

Illustreer de opgave a.d.h.v. een schets.

Oplossing

De totale cilinderoppervlakte bestaat uit bodem en deksel (elk πr^2) en de zijdelingse manteloppervlakte ($2\pi r h$); we zoeken dus het minimum van $S(r, h) = 2\pi r^2 + 2\pi r h$.

Indien het totale volume 125 cm^3 bedraagt, volgt uit $V = \pi r^2 h$ dat $125 = \pi r^2 h$ waaruit:

$$h = \frac{125}{\pi r^2}$$

Substitutie hiervan in $S(r, h)$ levert:

$$S(r) = 2\pi r^2 + 2\pi r \frac{125}{\pi r^2} = 2\pi r^2 + \frac{250}{r}$$

We zoeken $r \geq 0$ zodat $S(r)$ minimaal is en bepalen daarvoor de nulpunten van de afgeleide $S'(r)$:

$$S'(r) = 0 \iff 4\pi r - \frac{250}{r^2} = 0 \iff r^3 = \frac{125}{2\pi} \iff r = \frac{5}{\sqrt[3]{2\pi}}$$

Aan de hand van de tweede afgeleide controleren we de aard van het extremum. Omdat $S''(r) = 4\pi + \frac{500}{r^3}$ geldt duidelijk $S''(r) > 0$ als $r \geq 0$ zodat het een minimum betreft. We bepalen de bijhorende waarde van h :

$$h = \frac{125}{\pi r^2} \Rightarrow h = \frac{125}{\pi} \left(\frac{\sqrt[3]{2\pi}}{5} \right)^2 = \frac{5\sqrt[3]{4}}{\sqrt[3]{\pi}}$$

Antwoord: de totale cilinderoppervlakte is minimaal bij een straal van $\frac{5}{\sqrt[3]{2\pi}}$ cm en een hoogte van $\frac{5\sqrt[3]{4}}{\sqrt[3]{\pi}}$ cm.

3. Los volgende differentiaalvergelijking met beginvoorwaarde op:

$$\theta \frac{dy}{d\theta} = \sin \theta - y, \quad y\left(\frac{\pi}{2}\right) = 1.$$

Oplossing

De differentiaalvergelijking is een eerste orde, lineaire, niet-homogene differentiaalvergelijking met y als afhankelijke en θ als onafhankelijke variabele; we zoeken dus $y(\theta)$. We brengen de differentiaalvergelijking eerst in standaardvorm:

$$\frac{dy}{d\theta} + \frac{y}{\theta} = \frac{\sin \theta}{\theta}, \quad y\left(\frac{\pi}{2}\right) = 1.$$

We vermenigvuldigen met een integrerende factor g :

$$g \frac{dy}{d\theta} + g \frac{y}{\theta} = g \frac{\sin \theta}{\theta}$$

en we bepalen g zodat het linkerlid de vorm krijgt van de afgeleide van een product: $(gy)' = gy' + g'y$:

$$g \underbrace{\frac{dy}{d\theta}}_{y'} + \underbrace{g}_{g'} y = g \frac{\sin \theta}{\theta}$$

Hieruit kan g bepaald worden door volgende scheidbare differentiaalvergelijking te integreren (met $g' = \frac{dg}{d\theta}$):

$$\frac{dg}{d\theta} = \frac{g}{\theta} \Rightarrow \int \frac{dg}{g} = \int \frac{d\theta}{\theta} \Rightarrow \ln g = \ln \theta \Leftrightarrow g(\theta) = \theta$$

Voor het homogeen deel geldt dus:

$$(y_h(\theta)g(\theta))' = 0 \Rightarrow y_h(\theta)g(\theta) = C \Rightarrow y_h(\theta) = \frac{C}{g(\theta)} = \frac{C}{\theta}$$

We vermenigvuldigen beide leden met deze integrerende factor:

$$\begin{aligned} \theta \frac{dy}{d\theta} + \theta \frac{y}{\theta} &= \theta \frac{\sin \theta}{\theta} \\ \Leftrightarrow \frac{d(y\theta)}{d\theta} &= \sin(\theta) \end{aligned}$$

Integreren van beide leden naar θ :

$$\begin{aligned}y\theta &= \int \sin(\theta) d\theta \\&= -\cos \theta + C\end{aligned}$$

$$\Leftrightarrow y = -\frac{\cos \theta}{\theta} + \frac{C}{\theta}$$

Door substitutie van $y\left(\frac{\pi}{2}\right) = 1$ bepalen we de waarde van C :

$$1 = -\frac{\cos \frac{\pi}{2}}{\frac{\pi}{2}} + \frac{C}{\frac{\pi}{2}} \Leftrightarrow C = \frac{\pi}{2}$$

De oplossing is dus:

$$y(\theta) = -\frac{\cos \theta}{\theta} + \frac{\pi}{2\theta}$$

Reeks $\beta 1$

1. Bepaal de volgende limiet:

$$\lim_{x \rightarrow -2^+} (x+3) \frac{|x+2|}{x+2}.$$

Oplossing

Voor $x > -2$ geldt $|x+2| = x+2$, zodat:

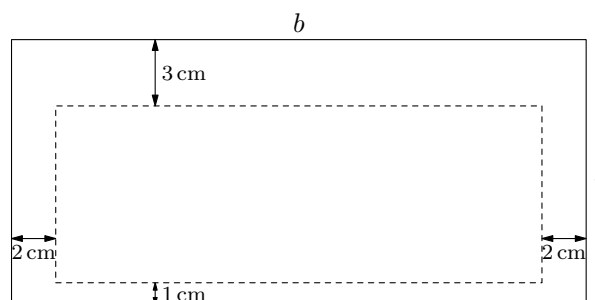
$$\begin{aligned}\lim_{x \rightarrow -2^+} (x+3) \frac{|x+2|}{x+2} &= \lim_{x \rightarrow -2^+} (x+3) \frac{x+2}{x+2} \\&= \lim_{x \rightarrow -2^+} (x+3) \frac{\cancel{x+2}}{\cancel{x+2}} \\&= \lim_{x \rightarrow -2^+} x+3 = 1\end{aligned}$$

2. Een printer moet een poster printen waarvan de totale oppervlakte 200 cm^2 bedraagt en die 2 cm marge heeft aan de zijkanten, 3 cm aan de bovenkant en 1 cm marge aan de onderkant. Welke dimensies van de poster geven de grootste bedrukte oppervlakte?

Illustreer de opgave a.d.h.v. een schets.

Oplossing

Noemen we de breedte van de poster b en de lengte l , dan moet $lb = 200$ omdat de totale oppervlakte 200 cm^2 bedraagt.

Door de marges bedraagt de breedte van het bedrukbare deel $b - 4$ en de lengte van het bedrukbare deel $l - 4$. De bedrukbare oppervlakte is bijgevolg:

$$S(b, l) = (b - 4)(l - 4)$$

Uit $lb = 200$ volgt $l = \frac{200}{b}$ en substitutie hiervan in $S(b, l)$ levert:

$$S(b) = (b - 4) \left(\frac{200}{b} - 4 \right) = 216 - 4b - \frac{800}{b}$$

We zoeken $b \geq 0$ zodat $S(b)$ maximaal is en bepalen daarvoor de nulpunten van de afgeleide $S'(b)$:

$$S'(b) = 0 \iff -4 + \frac{800}{b^2} = 0 \iff b^2 = 200 \iff b = 10\sqrt{2} \vee b = -10\sqrt{2}$$

Aan de hand van de tweede afgeleide controleren we de aard van het extremum. Omdat $S''(b) = -\frac{1600}{b^3}$ geldt duidelijk $S''(b) < 0$ als $b \geq 0$ zodat het een maximum betreft. We bepalen de bijhorende waarde van l :

$$l = \frac{200}{b} \Rightarrow l = \frac{200}{10\sqrt{2}} = \frac{20\sqrt{2}}{\sqrt{2}\sqrt{2}} = 10\sqrt{2}$$

Antwoord: de totale bedrukbare oppervlakte is maximaal wanneer zowel lengte als breedte $10\sqrt{2}$ cm bedragen.

3. Los volgende differentiaalvergelijking met beginvoorwaarde op:

$$\theta \frac{dr}{d\theta} = \theta^3 \sec(\theta) \tan(\theta) + 2r, \quad r\left(\frac{\pi}{3}\right) = 2.$$

Oplossing

De differentiaalvergelijking is een eerste orde, lineaire, niet-homogene differentiaalvergelijking met r als afhankelijke en θ als onafhankelijke variabele; we zoeken dus $r(\theta)$. We brengen de differentiaalvergelijking eerst in standaardvorm:

$$\frac{dr}{d\theta} - \frac{2}{\theta}r = \theta^2 \sec(\theta) \tan(\theta), \quad r\left(\frac{\pi}{3}\right) = 2$$

We vermenigvuldigen met een integrerende factor g :

$$g \frac{dr}{d\theta} - g \frac{2}{\theta}r = g\theta^2 \sec(\theta) \tan(\theta)$$

en we bepalen g zodat het linkerlid de vorm krijgt van de afgeleide van een product: $(gr)' = gr' + g'r$:

$$g \underbrace{\frac{dr}{d\theta}}_{r'} - \underbrace{g \frac{2}{\theta}r}_{g'r} = g\theta^2 \sec(\theta) \tan(\theta)$$

Hieruit kan g bepaald worden door volgende scheidbare differentiaalvergelijking te integreren (met $g' = \frac{dg}{d\theta}$):

$$\frac{dg}{d\theta} = -g \frac{2}{\theta} \Rightarrow \int \frac{dg}{g} = -2 \int \frac{d\theta}{\theta} \Rightarrow \ln g = \ln(\theta^{-2}) \Leftrightarrow g(\theta) = \theta^{-2}$$

Voor het homogeen deel geldt dus:

$$(r_h(\theta)g(\theta))' = 0 \Rightarrow r_h(\theta)g(\theta) = C \Rightarrow r_h(\theta) = \frac{C}{g(\theta)} = C\theta^2$$

We vermenigvuldigen beide leden met deze integrerende factor:

$$\begin{aligned}\theta^{-2} \frac{dr}{d\theta} - \theta^{-2} \frac{2}{\theta} r &= \theta^{-2} \theta^2 \sec(\theta) \tan(\theta) \\ \Leftrightarrow \frac{d(r\theta^{-2})}{d\theta} &= \sec(\theta) \tan(\theta)\end{aligned}$$

Integreren van beide leden naar θ :

$$\begin{aligned}r\theta^{-2} &= \int \sec(\theta) \tan(\theta) d\theta \\ &= \int \frac{\sin \theta}{\cos^2 \theta} d\theta \quad [\text{substitutie: stel } t = \cos x] \\ &= - \int \frac{1}{t^2} dt \\ &= \frac{1}{t} + C \\ &= \sec \theta + C \\ \Leftrightarrow r &= \theta^2 \sec \theta + C\theta^2\end{aligned}$$

Door substitutie van $r\left(\frac{\pi}{3}\right) = 2$ bepalen we de waarde van C :

$$2 = C \left(\frac{\pi}{3}\right)^2 + \left(\frac{\pi}{3}\right)^2 \sec\left(\frac{\pi}{3}\right) \Leftrightarrow 2 = (2 + C) \frac{\pi^2}{9} \Leftrightarrow C = \frac{18}{\pi^2} - 2$$

De oplossing is dus:

$$r(\theta) = \left(\frac{18}{\pi^2} - 2\right) \theta^2 + \theta^2 \sec(\theta)$$

Reeks $\alpha 2$

1. Vind de lengte van de volgende kromme:

$$y = \frac{1}{3}(x^2 + 2)^{3/2} \text{ voor } 0 \leq x \leq 3.$$

Oplossing

De lengte L van de grafiek van een functie met voorschrift $y = f(x)$ voor $a \leq x \leq b$ wordt gegeven door de integraal:

$$L = \int_a^b \sqrt{1 + f'(x)^2} \, dx$$

We bepalen daarvoor eerst de afgeleide van $f(x) = \frac{1}{3}(x^2 + 2)^{3/2}$:

$$f'(x) = \frac{3}{2} \frac{1}{3} (x^2 + 2)^{1/2} \cdot 2x = x(x^2 + 2)^{1/2}$$

We berekenen de integraal om de lengte L te bepalen:

$$\begin{aligned} L &= \int_0^3 \sqrt{1 + f'(x)^2} \, dx = \int_0^3 \sqrt{1 + (x(x^2 + 2)^{1/2})^2} \, dx \\ &= \int_0^3 \sqrt{1 + x^2(x^2 + 2)} \, dx \\ &= \int_0^3 \sqrt{x^4 + 2x^2 + 1} \, dx \\ &= \int_0^3 \sqrt{(x^2 + 1)^2} \, dx \\ &= \int_0^3 (x^2 + 1) \, dx = \left[\frac{x^3}{3} + x \right]_0^3 = 9 + 3 - 0 - 0 = \mathbf{12} \end{aligned}$$

2. Voor welke waarden van x is deze machtreeks absoluut convergent? Wanneer is ze conditioneel convergent? Voor welke waarden van x is ze divergent?

$$\sum_{n=1}^{\infty} \frac{(4x - 5)^{2n+1}}{n^{3/2}}$$

Oplossing

We bepalen het convergentie-interval met behulp van de verhoudingstest. Een reeks $\sum u_n$ convergeert absoluut indien:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \left| \frac{u_{n+1}}{u_n} \right| < 1$$

We bepalen de limiet in het linkerlid voor de gegeven reeks:

$$\begin{aligned} \lim_{n \rightarrow \infty} \left| \frac{(4x - 5)^{2n+3}}{(n+1)^{3/2}} \frac{n^{3/2}}{(4x - 5)^{2n+1}} \right| &= \lim_{n \rightarrow \infty} \left| (4x - 5)^2 \left(\frac{n}{n+1} \right)^{3/2} \right| \\ &= (4x - 5)^2 \underbrace{\left| \left(\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{n}{n+1} \right)^{3/2} \right|}_{=1} \\ &= (4x - 5)^2 \end{aligned}$$

We bepalen waar de ongelijkheid geldt:

$$(4x - 5)^2 < 1 \Leftrightarrow -1 < 4x - 5 < 1 \Leftrightarrow 4 < 4x < 6 \Leftrightarrow 1 < x < \frac{3}{2}$$

De convergentie in de randpunten dient afzonderlijk nagegaan te worden. In $x = 1$ geldt:

$$\sum_{n=1}^{\infty} \frac{(-1)^{2n+1}}{n^{3/2}} = \sum_{n=1}^{\infty} \frac{-1}{n^{3/2}} = - \sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n^{3/2}}$$

en dit is een convergente p -reeks (met $p = 3/2 > 1$). In $x = \frac{3}{2}$ geldt hetzelfde:

$$\sum_{n=1}^{\infty} \frac{1^{2n+1}}{n^{3/2}} = \sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n^{3/2}}$$

De machtreeks is bijgevolg absoluut convergent op het interval $[1, \frac{3}{2}]$ en divergent elders.

3. Bereken alle eerste en tweede orde partiële afgeleiden van de functie

$$f(x, y) = xy + y^2 - 2x - 2y + 2$$

en ga na of deze een minimum/maximum/zadelpunt heeft en indien ja, in welk punt.

Oplossing

We bepalen alle partiële afgeleide van eerste en tweede orde:

$$\begin{aligned} f_x(x, y) &= y - 2 & f_{xx}(x, y) &= 0 \\ f_y(x, y) &= 2y + x - 2 & f_{yy}(x, y) &= 2 \\ & & f_{xy}(x, y) &= 1 = f_{yx}(x, y) \end{aligned}$$

We bepalen de kritieke punten, dit zijn de punten waar de eerste orde partiële afgeleide gelijk zijn aan 0:

$$\begin{cases} f_x(x, y) = 0 \\ f_y(x, y) = 0 \end{cases} \Leftrightarrow \begin{cases} y - 2 = 0 \\ 2y + x - 2 = 0 \end{cases} \Leftrightarrow \begin{cases} y = 2 \\ x = -2 \end{cases}$$

In het punt $(-2, 2)$ geldt:

$$f_{xx}(-2, 2)f_{yy}(-2, 2) - (f_{xy}(-2, 2))^2 = -1 < 0$$

en dus heeft f in $(-2, 2)$ een zadelpunt.

Reeks β_2

1. Vind de lengte van de volgende kromme:

$$\alpha(t) = \left(t^2, \frac{t^3}{3} - t \right) \text{ voor } -\sqrt{3} \leq t \leq \sqrt{3}.$$

Oplossing

De lengte L van een parameterkromme $(f(t), g(t))$ met $a \leq t \leq b$ wordt gegeven door de integraal:

$$L = \int_a^b \sqrt{f'(t)^2 + g'(t)^2} \, dt$$

We bepalen daarvoor eerst de afgeleiden van $f(t)$ en $g(t)$:

$$f(t) = t^2 \Rightarrow f'(t) = 2t \quad \text{en} \quad g(t) = \frac{t^3}{3} - t \Rightarrow g'(t) = t^2 - 1$$

We berekenen de integraal om de lengte L te bepalen:

$$\begin{aligned} L &= \int_{-\sqrt{3}}^{\sqrt{3}} \sqrt{f'(t)^2 + g'(t)^2} \, dt = \int_{-\sqrt{3}}^{\sqrt{3}} \sqrt{(2t)^2 + (t^2 - 1)^2} \, dt \\ &= \int_{-\sqrt{3}}^{\sqrt{3}} \sqrt{4t^2 + t^4 - 2t^2 + 1} \, dt \\ &= \int_{-\sqrt{3}}^{\sqrt{3}} \sqrt{t^4 + 2t^2 + 1} \, dt \\ &= \int_{-\sqrt{3}}^{\sqrt{3}} \sqrt{(t^2 + 1)^2} \, dt \\ &= \int_{-\sqrt{3}}^{\sqrt{3}} (t^2 + 1) \, dt = \left[\frac{t^3}{3} + t \right]_{-\sqrt{3}}^{\sqrt{3}} \\ &= \left(\frac{3\sqrt{3}}{3} + \sqrt{3} \right) - \left(-\frac{3\sqrt{3}}{3} - \sqrt{3} \right) = 4\sqrt{3} \end{aligned}$$

2. Voor welke waarden van x is deze machtreeks absoluut convergent? Wanneer is ze conditioneel convergent? Voor welke waarden van x is ze divergent?

$$\sum_{n=0}^{\infty} \frac{(-1)^n (x-1)^{2n+1}}{2n+1}$$

Oplossing

We bepalen het convergentie-interval met behulp van de verhoudingstest. Een reeks $\sum u_n$ convergeert absoluut indien:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \left| \frac{u_{n+1}}{u_n} \right| < 1$$

We bepalen de limiet in het linkerlid voor de gegeven reeks:

$$\begin{aligned} \lim_{n \rightarrow \infty} \left| \frac{(-1)^{n+1} (x-1)^{2n+3}}{2n+3} \frac{2n+1}{(-1)^n (x-1)^{2n+1}} \right| &= \lim_{n \rightarrow \infty} \left| (x-1)^2 \left(\frac{2n+1}{2n+3} \right)^{3/2} \right| \\ &= (x-1)^2 \underbrace{\left| \left(\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{2n+1}{2n+3} \right)^{3/2} \right|}_{=1} \\ &= (x-1)^2 \end{aligned}$$

We bepalen waar de ongelijkheid geldt:

$$(x-1)^2 < 1 \Leftrightarrow -1 < x-1 < 1 \Leftrightarrow 0 < x < 2$$

De convergentie in de randpunten dient afzonderlijk nagegaan te worden. In $x = 0$ geldt:

$$\sum_{n=0}^{\infty} \frac{(-1)^n (-1)^{2n+1}}{2n+1} = \sum_{n=0}^{\infty} \frac{(-1)^{3n+1}}{2n+1} = \sum_{n=0}^{\infty} \frac{(-1)^{n+1}}{2n+1}$$

Deze reeks voldoet aan de voorwaarden van de test voor alternerende reeksen (Leibniz) met $u_n = \frac{1}{2n+1}$, een positieve, dalende rij die naar 0 convergeert; de reeks is bijgevolg convergent. De reeks is echter niet absoluut convergent omdat:

$$\sum_{n=0}^{\infty} \left| \frac{(-1)^{n+1}}{2n+1} \right| = \sum_{n=0}^{\infty} \frac{1}{2n+1}$$

Toepassen van de limiet vergelijkingstest met $\frac{1}{n}$ levert:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{\frac{1}{2n+1}}{\frac{1}{n}} = \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{n}{2n+1} = \frac{1}{2}$$

en dus divergeert $\sum \frac{1}{2n+1}$ omdat $\sum \frac{1}{n}$ divergeert (harmonische reeks). In $x = 2$ geldt:

$$\sum_{n=0}^{\infty} \frac{(-1)^n 1^{2n+1}}{2n+1} = \sum_{n=0}^{\infty} \frac{(-1)^n}{2n+1}$$

met hetzelfde convergentiegedrag als in $x = 0$. De machtreeks is bijgevolg convergent op het interval $[0, 2]$: absoluut convergent op $]0, 2[$ en conditioneel convergent in $x = 0$ en $x = 2$; de machtreeks is divergent buiten $[0, 2]$.

3. Bereken alle eerste en tweede orde partiële afgeleiden van de functie

$$f(x, y) = x^2 + 2y^2 - x$$

en ga na of deze een minimum/maximum/zadelpunt heeft en indien ja, in welk punt.

Oplossing

We bepalen alle partiële afgeleide van eerste en tweede orde:

$$\begin{aligned} f_x(x, y) &= 2x - 1 & f_{xx}(x, y) &= 2 \\ f_y(x, y) &= 4y & f_{yy}(x, y) &= 4 \\ f_{xy}(x, y) &= 0 = f_{yx}(x, y) \end{aligned}$$

We bepalen de kritieke punten, dit zijn de punten waar de eerste orde partiële afgeleide gelijk zijn aan 0:

$$\begin{cases} f_x(x, y) = 0 \\ f_y(x, y) = 0 \end{cases} \iff \begin{cases} 2x - 1 = 0 \\ 4y = 0 \end{cases} \iff \begin{cases} x = \frac{1}{2} \\ y = 0 \end{cases}$$

In het punt $(\frac{1}{2}, 0)$ geldt:

$$f_{xx}(\frac{1}{2}, 0)f_{yy}(\frac{1}{2}, 0) - (f_{xy}(\frac{1}{2}, 0))^2 = 8 > 0 \quad \text{en} \quad f_{xx}(\frac{1}{2}, 0) = 2 > 0$$

en dus heeft f in $(\frac{1}{2}, 0)$ een lokaal minimum.